

ҚАЛАЛЫҚ ТУРИЗМ ГЕОГРАФИЯСЫ. КВАЛИФИКАЦИЯЛЫҚ ТУРИЗМ ГЕОГРАФИЯСЫ

Орындағандар: Умурзакова Сабина
Шағырбай Айдана
Тексерген: Алиева Ж.Н.

Кіріспе

- Қалалар Жер бетіндегі миллиондаған адамдар үшін керемет тартымдылыққа ие. Олар саяси, экономикалық, мәдени және әлеуметтік үдерістердің негізгі орталығы, сондай-ақ адамзат құндылықтарының шоғырлану ортасы. Қалалар өздерінің әртүрлілігімен таңдандырады.
- Қала – өте күрделі әлеуметтік-экономикалық, көпсалалық шаруашылық кешен, мәдени-тарихи құрылым, өнерлер синтезінің бейнесі, адамзат тарихындағы ең елеулі оқиғалар өтетін майдан болып табылады.

Қалалардың туризмді дамытудағы рөлі мен маңызы тұрақты түрде артып келеді. Қазіргі қалалық туризм кең ауқымды ақпараттық, мәдени, тарихи, ойын-сауық және бизнес ресурстарын біріктіреді. Ал ең алдымен туристерді мәдени құндылықтармен: археологиялық және мәдени-тарихи ескерткіштермен, архитектуралық ансамбльдермен, этнографиямен (күнделікті өмір, мәдениет, халықтардың салт-дәстүрлері, фольклор), экономикамен және т.б. таныстыруға бағытталған.

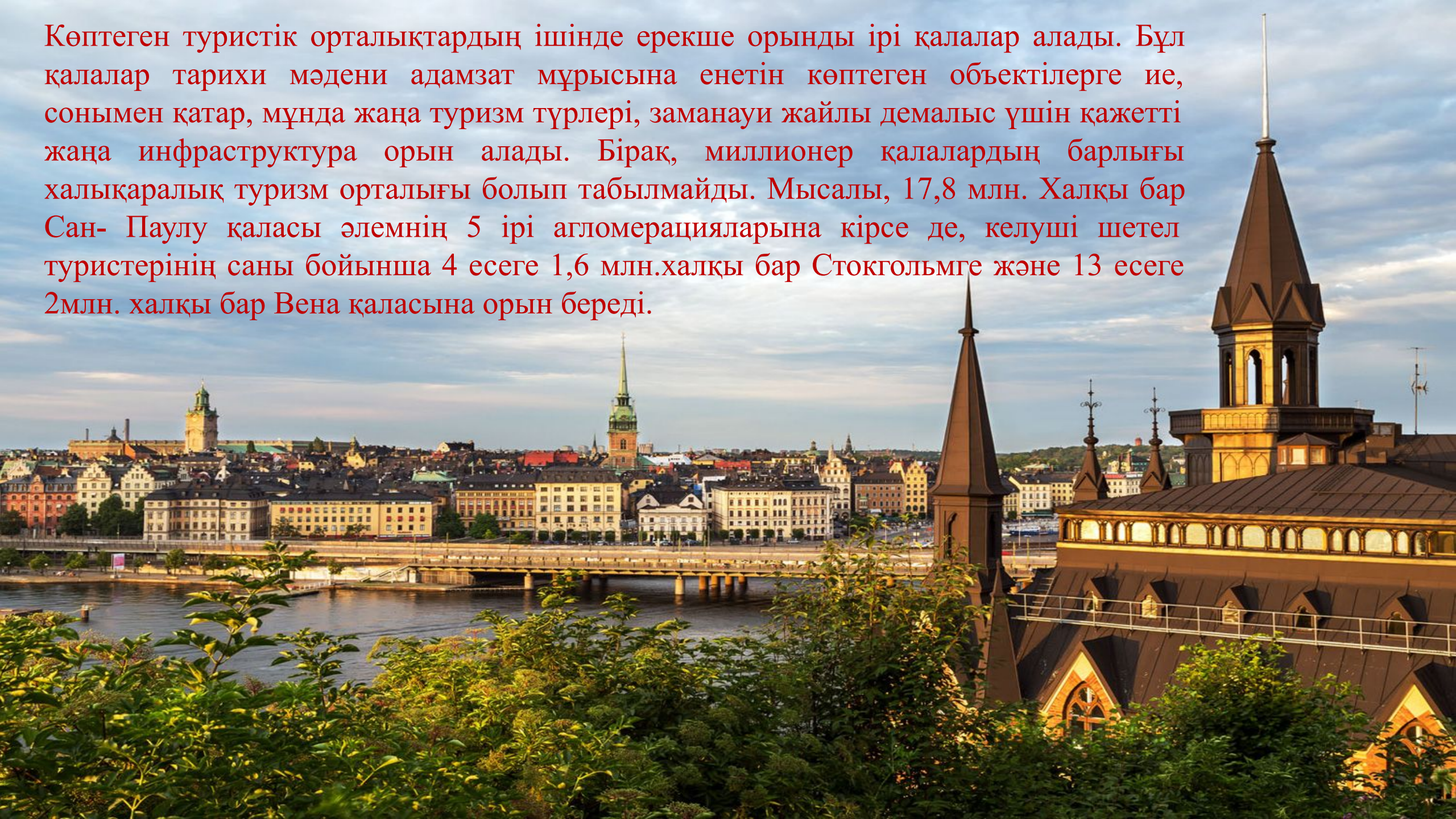
Қалардың көбісі онымен байланысқан адамдардың айқын бейнесін тудырады; Зальцбург-Моцарт, Санкт-Петербург-Ұлы Петр, Прага-Франц Кафка, Вена-Иоганн Штраус, Ұлы Устюг-Санта-Клаустың атасы. Әдеби кейіпкерлер де қалалармен тығыз байланысты: Севилья - Фигаро туған жері, Верона - Ромео мен Джульетта махаббаты, Рим - Цезарьлар қаласы және т.б.

Қалаларды қабылдаудағы маңызды рөл олардың сырт келбеті: түсі, оларға тән дыбыстары, иісі және т.б. Мысалы, итальяндық Сиена мұражайы оның қоңыр-сұр түстерімен, Римді субұрқақтарымен, Мәскеу метросының металл иісімен таныс.

Қалалық туризм объектілері - бұл адам қолымен жасалған керемет туындылар болып табылады. Мысалы, 1889 жылдан бері Париж символы Эйфель мұнарасы, Нью-Йорктің Бостандық мүсіні, Ыстамбұлдағы Босфор арқылы салынған көпірлер, Лондондағы Биг Бен, Дубайдағы Бурдж Халифа т.б.

Көптеген туристік орталықтардың ішінде ерекше орынды ірі қалалар алады. Бұл қалалар тарихи мәдени адамзат мұрысына енетін көптеген объектілерге ие, сонымен қатар, мұнда жаңа туризм түрлері, заманауи жайлы демалыс үшін қажетті жаңа инфраструктура орын алады. Бірақ, миллионер қалалардың барлығы халықаралық туризм орталығы болып табылмайды. Мысалы, 17,8 млн. Халқы бар Сан- Паулу қаласы әлемнің 5 ірі агломерацияларына кірсе де, келуші шетел туристерінің саны бойынша 4 есеге 1,6 млн.халқы бар Стокгольмге және 13 есеге 2млн. халқы бар Вена қаласына орын береді.

Қала туризмі 5 типке бөлінеді:

- Қалалар - мәдени-танымдық туризм орталықтары. Олар ашық аспан астындағы қазіргі көркемөнермен таныстыратын мұражайлар бейнесін көрсетеді (Флоренция, Авињон, Таллин, Ярославль).

- Қалалар - іскерлік туризм орталықтары. Ең үлкен потенциалды ірі қалалар, бірінші кезекте жоғары дамыған мемлекеттердің (Париж, Вена, Токио, Лондон) астаналары немесе ірі аудандарда (Нью-Йорк,

Франкфурт, Майндағы, Женева, Чикаго, Бомбейдегі) экономикалық, қаржы, көлік және ұйымдастыру функцияларын орындайтын қалалар;

- Қалалар - курорттар және медициналық туризм орталықтары. Олар негізінен емдік (Карловы Вары, Баден-Баден), жағажай (Римини, Варна, Сочи, Ницца) немесе шаңғы курорттарына (Гренобль, Больцано, Попрад) баратын туристтерге бағытталған;

- Қалалар – діни туризм орталығы. Олар Рим, Иерусалим, Мекке, Стамбул, Киев т.б. қалаларды оларға бару міндетті деп санайтын миллиондаған діни адамдардың танымал орындары.

- Аталған типтердің барлығының да функцияларын орындайтын қалалар да бар. Рим, Венеция, Мәскеу, Гонконг, Будапешт сияқты қалалар әлемнің түрлі елдерінен келген туристердің назарын түрлі артықшылықтармен қамтиды.

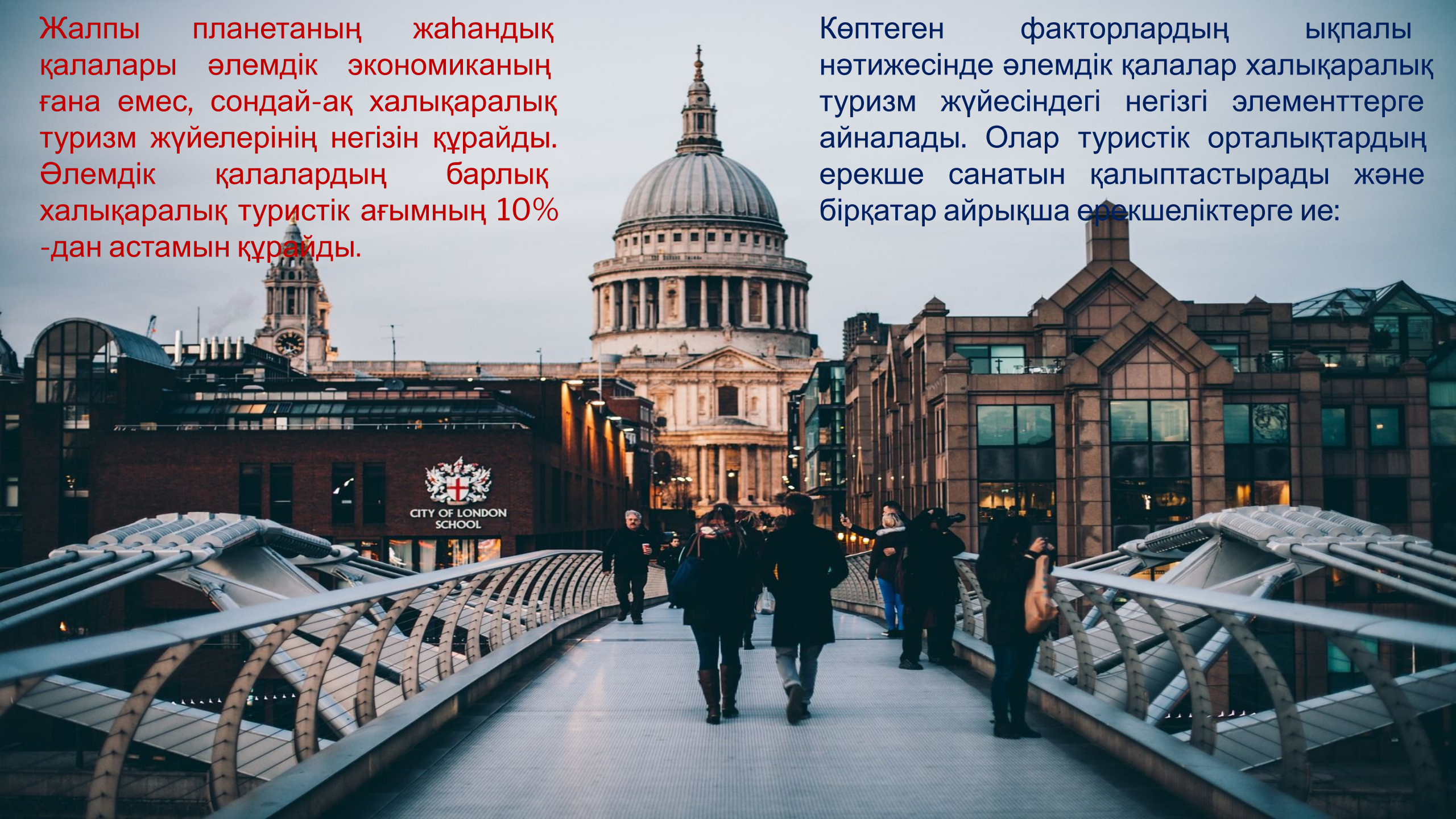
Жаһандық қалалардың мәдени-тарихи қалалардан айырмашылығы жаһандық қалалар өз иерархиясына ие. Жинақталған ресурстарға, кеңістіктік әсердің көлемі мен ауқымына сәйкес, қалалардың шектеулі саны әлемдегі негізгі позицияларды иеленеді. Олар 30-дан аспайды. Осыған байланысты, ең танымал жаһандық қалалар болып саналатын қалаларға Нью-Йорк, Токио және Лондон қалалары жатады.

Екінші деңгейде: Чикаго, Лос-Анджелес, Вашингтон, Париж, Брюссель, Франкфурт-на-Майне, Сингапур, Сан-Паулу қалалары.

Үшінші деңгейде Мәскеу, Мехико, Сидней, Гонконг, Сеул, Сан-Франциско сияқты қалалар бар.

Жалпы планетаның жаһандық қалалары әлемдік экономиканың ғана емес, сондай-ақ халықаралық туризм жүйелерінің негізін құрайды. Әлемдік қалалардың барлық халықаралық туристік ағымның 10% -дан астамын құрайды.

Көптеген факторлардың ықпалы нәтижесінде әлемдік қалалар халықаралық туризм жүйесіндегі негізгі элементтерге айналады. Олар туристік орталықтардың ерекше санатын қалыптастырады және бірқатар айрықша ерекшеліктерге ие:

- Әлемдік қалалар жаһандық туристік ағымның үлкен көлемін шоғырландырады. Тек Нью-Йорк және Париж сияқты қалаларға бару тек 35 миллион адамнан асады;
- Олардың келу және шығу ағымдары үлкен және салыстырмалы болып табылатын туристік тораптар ретінде әрекет етеді;
- Олардың халықаралық туризмді қоса алғанда, туристік ағым көлемінің өсу қарқыны өте жоғары;
- Олар бүкіл құрлықтарды және тіпті бүкіл әлемді қамтитын туристік ағымның кең географиялық құрылымымен сипатталады;
- Әлемдік қалалардың экономикасы үшін саланың ерекше маңыздылығын көптеген туристер анықтайды. Мысалы, жыл сайын тек Нью-Йоркте туристер 20 миллиард долларға жуық шығын жұмсайды. Осылайша, клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыруға деген ұмтылыс қызмет көрсету секторының және материалдық-техникалық базаның барынша жоғары деңгейін анықтайды;
- Барлық әлемдік қалалар көп функционалды туристік орталықтарға жатады. Яғни, танымдық , іскерлік, ойын-сауық және туризмнің басқа да көптеген түрлері даму мүмкіндіктері бар. Бұл әртүрлілік туристерге оларды біріктіруге мүмкіндік береді.
- - Әлемдік қалалар - соңғы екі онжылдықта ең қарқынды дамып келе жатқан іскерлік туризмнің орталықтары. Бұл ірі корпорациялар өкілдерінің және олардың филиалдарының ауқымды шоғырлануымен де байланысты.

Көпшілік қазіргі әлем қалалар – бұл «ескі формация». Олар ұзақ эволюциялық даму жолын өтті. Олар маңызды бөлігіне адамзаттың мәдени-тарихи мұраны жатқызады, сондықтан да танымдық туризм дамуына көп көңіл бөледі. Жаһандық қалалардың территориялары ескі әскери және экономика жоғарғы деңгейдегі шегінде орналасады, маңызды туристік аймақтарда орталық жағдайға ие болады. Халықарылық туризмде 20-дан 13-і танымал бағыттар осы жаһандық қалаларға ие, сонымен қоса Париж, Амстердам, Брюссель, Рим және т.б. Жаһандық қалалар қымбат категорияларға жататын болса да, жоғарғы деңгеймен ерекшеленеді.

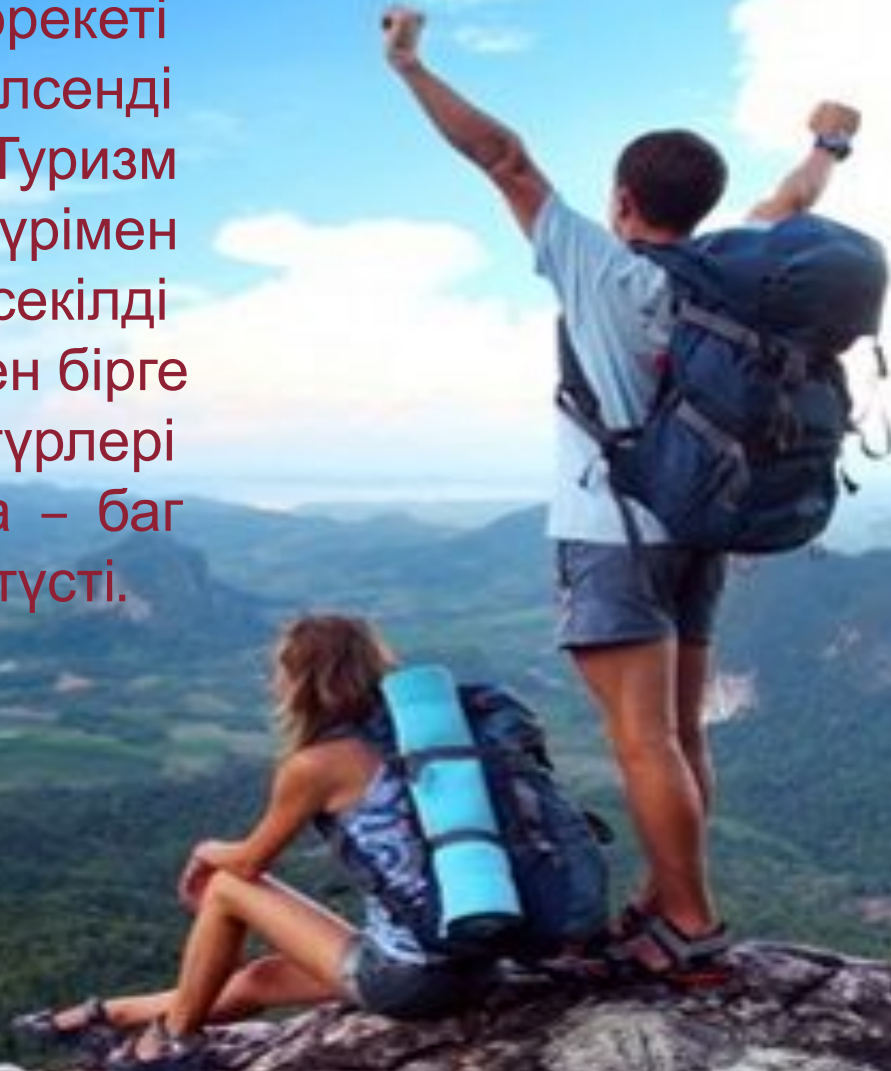
Халықаралық туризмнің динамикалық секторының бірі болған **іскерлік туризм** де әлемдік қалалар дамуының басты ошағына айналды. Соңғы онжылдықта, мысалы, Европада іскерлік туризмнің ортажылдық көлемінің өсуі – 9%-ға жетсе, онда туризм бүтіндей-5%-ды құрайды. Мамандардың айтуынша, қазір, әрбір төртінші саяхат бизнес бойынша жасалады. Бұл бағыттың дамуының ең маңызды артықшылықтарының бірі, олмаусымдылық проблемаларының болмауы. Сонымен қатар, оның дамуында барлық туристік нарық қатысушылары қызығушылық танытып отыр.

Зерттеу барысы бойынша, бір жағынан, әрбір бизнес-турист, сауықтыру мақсатымен келген туристке қарағанда, 3-4 есе көп шығын жасайды.

Жаһандық қалаларға “тартылған” конгресстік туризм жүздеген миллиардтық долларлардың айналымын береді. Конгресстік туризмнің жетекші орталықтарының қатарына – Нью Йорк, Париж, Брюссель, Вена, Берлин, Женева және т.б. кіреді.

20 ғасырдың аяғында дамыған елдердің туристік нарығында тұтынушалар әрекеті өзгере бастады. Демалыс кезінде белсенді түрде демалу тенденциясы дамыды. Туризм белсенді түрде белгілі спорт түрімен ұластырыла бастады. Тау туризмі секілді классикалық спорттық туризм түрлерімен бірге дүниеге жаңа экстремалды туризм түрлері дамыды – фрирайд, кайтсерфинг, вота – баг және т.б. олардың географиясы да арта түсті.

Квалификациялық (спорттық) туризмен алдымен жақсы шынығуды қажет етеді. Квалификациялық туризмді спортпен теңдестіруге болмайды, себебі оның мақсаты - рекреация, денсаулық пен физикалық форманы сақтап қалу, өлкені жан-жақты білу болып табылады. Сонымен қатар квалификациялық туризм мақсаты ең жоғары жетістіктерге жетіп бәсекелестерді жеңу болып табылады. Квалификациялық туризмнің ең сүйікті түрлері - желкен спорты, байдарка мен каноэ қайықтарында жүзу, виндсерфинг, альпинизм, дай-винг, спелеотуризм, аң аулау және т. б.

Тау – шаңғы спорты 19 ғасырда Норвегияда туындады. Шаңғымен таудан түсудің ең алғашқы жарысы 1879 жылы Норвегияның астанасы Христианияда (қазір Осло) өтті. Ол көптеген көрермен көздерін жинады. Өз көздерімен адамдардың айтуы бойынша, қала тұрғындары көршілес ауыл – Телемаркеннан қонақтарды шақырып, олар өздерінің шеберлігін көрсетіп, таудан түсу өнерлерінің мәнерін көрсетті. Скандинавиядан норвегиялық саяхаттаушылардан және эмигранттармен шаңғы спорты Еуропа мен Американың таулы аудандарына еніп кетті.

Ал қазіргі заманауи шаңғы спорты бізге Австриядан келіп отыр. 19 ғасырдың аяғында қажымас ынтагер, альпинист және тау шаңғышысы Матиас Здарски бұрылыстардың жаңа техникасын ойластырып, шаңғылардың құрылымына өзгерістер енгізіп, оларды едәуір қысқартты және сырғымалы жағынан астаушасын алап тастады. Едәуір қатты бәтеңкелерді және металды байланымдарды бекітті. Оның еншісінде 180-нен астам патенттелген тауарлар бар. Ол бірінші тау – шаңғы мектебін ашып, таудан түсу техникасы бойынша анықтауыш жазған.

1920-1930 жж. тау шаңғы спортының дамуының жаңа дәуірі басталды. Бұл кезде аспалы жолдар пайда болды – көтерілуді жақсартатын және сағатына 1000 – нан астам тау шаңғышыларын өткізуге мүмкіндік беретін көтергіш заттар. 1950-1960 жж. әсіресе Қысқы Олимпиада ойындарының бірінші телекөрсетілімінен кейін тау шаңғыға қызығушылық тез арта түсті. Олар жаппай демалу мен туризм атақты түріне айнала бастады. Тау шаңғы серпілісінің дәуірі бастау алды. Жаңа тұтынушылар сегментінің нарығына өту және қосымша тұтынушыларды тарту үшін олар өз өнімін жасайды. Яғни, емделу және қалпына келтіру қызметін кең түрде ұсынады. (“Анти-целлюлит”, “Фито-Красота-Омоложение”

Италияда тау шаңғы туризмiнң бiрнеше ауданы әйгiлi. Елдiң солтүстiк-шығыс жағында Альпi, онда 1956 жылғы қысқы Олимпияда ойындарының астанасы болған Кортина-д Ампеццо таукурорты орналасқан. Сонымен қатар жақсы дайындалған көп шаңғы трассалары бар Валь-ди-Фас-са, Кронплатц, Араба және т.б. Швейцарияда әлемге әйгiлi бiрнеше курорттар бар. Олар: Альпiнiң басты қыратының 36 төртмыңдық шыңдарымен қоршалған Церматт, мерекелiк Верьбе, Еуропаның ең күншуақ жерi – курорт Кран-Монтана, Давос және Санкт-Моррис. Германияда ең танымал - Гармиш-Партенкирхен тау шаңғы ортлығы, ал Словенияда – Планица.

Туристерге ерекше қызығушылық тудыратын Польша мен Словакияның шекарасында орналасқан Биік Татры. Бұл жерде жыл сайын 7-8 млн келуші турист тіркеледі.

Жаңа мақсатты аудитория іздеу жолында курорттар сноубордқа әуесқой жастарға және мынадай тау шаңғы спорт түрлеріне көңіл бөлді олар – **фристайл** (ерікті шаңғы тебу стилі) – төбелермен сырғанау, мәнерлеп сырғанау, шаңғы акробатикасы, Қарлы тау бөктерінде сырғанау- **сноубординг**; асфальтта- **скейтбординг**; суда-**серфбординг**.

Болжам бойынша, сноубордта сырғанайтын әлемдегі халық саны жақында 5млн-ға өседі.

Дайвинг –ағылшын тілінен аударғанда сүңгу,су астына сүңгуді білдіреді.Бұл жаңа,қарқынды дамып келе жатқан әрі болашағы зор туризм түрі француз теңіз офицері,су асты әлемін зерттеуші Жак-Ив Кусто мен инженер Э. Ганьянның өнертабысына байланысты қалыптасты - 1945жылы «акваланнг» жасалды.

Дайверлер саны куннен күнге өсуде.Егер 40 жыл бұрын олар бірнеше жүз ғана болса, қазіргі кезде 20 млн-ға жуық сертификатталған әуесқой-дайверлер бар.

2004ж жазғы олимпиада ойындарында аквалангпен жүзу тәжірибелік көрсетілім тізіміне енгізілді.2020ж не одан да бұрын дайверлердің алғашқы олимпиадалық жүлде жинағы үшін жарысқа түсу мүмкіндігін естен шығармаған жөн!

Су асты аңшылығын басқарудың түрлі әдіс-тәсілдері бар (акваланг, демді ұстап тұру). Бұл Ресейде браконьерлік болып есептелінеді, ал басқа мемлекеттерде оған ресми түрде рұқсат етілген. Су асты аңшылығы – жарыстар өткізілетін танымал спорт түрі. 35 метрге сүңгіп, 2,5 минут дем алмай тұру кез-келгеннің қолынан келе бермейді. Арнайы клубтар және ұйымдар су асты аңшылығын насихаттап, алға

жылжытады.

Су асты археологиясы (қазына іздеу) - көмілген нысандарға саяхат және зерттеу - дайвтуризмнің қызықты түрі. Ол өткен өмірге көз тастауға, өткен өркениетке сапар шектіреді. Барлық су асты нысандары «су асты мұражайының» асқан мейірімділік пен үлкен сақтықты қажет ететін баға жетпес қазынасы болып табылады. Қазіргі уақытта Дүниежүзілік қорғау ұйымымен еркін қазына іздеуге шектеу қойылған.

Дайвингпен айналысудағы басты басымдық-әлемге танымалдығы және маусымға тәуелсіз болуында. Теоретика жағынан суы бар барлық жерлерге суңгуге болады- өзендер, көлдер, теңіздер, мұхиттар, сулы үңгірлер, шахталар және карьерлер.

Бағытты таңдау барысында ең бастылары - бағасы мен бару ұзақтығы, климат пен судың температурасы, су асты дүниесінің әртүрлілігі мен байлығы. Дегенмен әлемдік дайв-орталықтар скандинавиялық фьордтарда, Аляскада, танымалдары тропикалық және субтропиктік аймақтарда белсенді жұмыс жасайды.

Дайв-туризм көбіне Оңтүстік-Шығыс Азия және Мұхиттық елдерде, Орталық Америкада және Жерорта аймағында жақсы дамыған. Дайв- туризммен айналысушылар арасында жүргізілген сауалнама көрсеткендей бұл туризм түрімен айналысуға қолайлы аймақтардың бірі -

Тынық мұхиттағы – Фиджи, Галапагос аралдары және Вануату архипелагы. Галапагос аралдарындағы балықтың жүзден астам түрін көрем деушілер көп: теңіз арыстаны, тасбақалар, дельфиндер, сонымен қатар киттер және кит акулалары мекендейді. Тек қана Галапагос аралдарында жүзетін ең үлкен кесіртке – алып теңіз

Дайвингті оқытатын бірнеше танымал халықаралық мектептер бар. Әлемде дайв-туризм бойынша көптеген көрмесатылымдар, дайв-туризм бойынша жәрмеңкелер, суасты кинолары және суреттер фестивальдері өткізіледі. Олардың көбісі дәстүрлі болды. Қыс кезінде ірі европалық шоулар өткізілді, мысалы: Парижде, Барселонада, Мәскеуде халықаралық “Көктем ” фестивалі өткізіледі. Көктем – америка континентінде “Су асты” фестивалі уақыты. Олар жаңа құрал-саймандармен, дайв-туризмнің жаңа бағыттарымен, сонымен қатар су асты өмірі туралы кинолармен, кітаптармен, картиналармен таныстырады. Дайвингпен айналысуға арналған мекендердің ең алғашқылары болып Үнді мұхитындағы Сейшеп және Мальдив аралдары

Скайсерфинг. 1987 жылы француздық парашютшы Ж. Крюзьяня тақтайшада скайсерфингтердің ұстанымы бойынша тұрып бірінші секірісін жасады. Ол сноубордтың бекітпелері қойылған қарапайым су серфингісі тақтайшасын қолданды. Скайсерфинг маңызды кезеңі дамуы 1990 жылы болды.

Сол уақыттың скайсерфинг дамуының орталығының – Франция, кейін ол барлық Еуропаға тарайды, ал кейін парашютшылардың өз арасында белгілі және танымал болады, көбінесе АҚШта. 1992 г. Францияның парашютизмының федерациясы скайсерфинг парашютті спорттың жаңа көрінісін мойындады.

Спелеотуризм шыдамдықты, күшті, ептілікті, жер астында тіршілікті қамтамасыз ететін жабдықтар мен қауіпсіздікті қамтамасыз ететін құрал-саймандарды қолдануды, жақсы жүзе алу дағдылығын (керек кезде аквалангпен бірге), тауға шығу дағдылығының болуын талап етеді.

Спелеотуризм Оның негізгі сипаттамаларына жер асты өтпе маршруттар қиындығындағы үңгірлердің түрлілігімен ерекшеленген (құдық, шұңқыр, жіңішке тесіктер, жерасты өзендер және т.б.) әдеттегідей, температураның төмен кезіндегі жоғары ауа ылғалдылығында (100%-ға дейін) жарықтың жоқтығы болып табылады.

Кайтсерфинг (kite-қағазды, serf-соқпа толқын) немесе флайсерфинг , басқа жаңа сәнді экстрим түрлері сияқты адамдардың жаңашыл сезімдерге ұмтылысының нәтижесінде пайда болды. 1998 жылы ол экстремалды туризм түрі ретінде нақты қалыптасты. Кайтсерфинг - универсалды , оның маңызы – ұшу . Қайықтарда , шаңғы, скейтбордтарда, роликтерде, сноубордтарда, баггиде және т.б . ұшуға болады. Кәсіби кайтсерфингистер 10 м биіктікке секіре алады және қашықтықты жарты жүз метрге дейін жаба алады.

Хели-ски. Тікұшақ көмегімен шаңғы тебу 40 жыл бұрын басталған. Тікұшақ (Helicopter) пен шаңғының (Ski) негізгі элементтерін қосқанда, нәтижесінде шаңғы дисциплинасының жаңа атауы қалыптасты. Ол атау - «хели-ски» деп аталады. Бұл спорт түрінің мәні – тікұшақ туристті тау шыңына көтереді, ал сол жақтан турист өзі шаңғының көмегімен төмен түседі. Хели-скимен тау орындарында айналысуға болады. 1980 ж. ең арзан және де ең керемет орындар болып Үнді елінің курорттары болып есептелінген. Қазіргі уақытта хели-скидің негізгі әлемдік орталықтары - Жаңа Зеландияның таулы аймақтары, Аляска және де Оңт. Америка болып саналады.

Каньонинг - белсенді туризмнің жаңа түрі, таудан тау өзендері мен жартастарынан қосымша көмексіз құралдар арқылы түсуді қамтиды. Түсу кезінде тым болмаса қайық та, салдар да қолданылмайды, каньонингпен айналысу сабақтарында аздаған қауіпсіздік құралдарын (гидрокостьюмдер, құтқарғыш жилеттер және шлем) қолдануға рұқсат етіледі. Бұл туризмнің түрі, белсенді туризмнің басқа да түрлері сияқты барлық альпілік мемлекеттерде дамып

Вейкбординг (вейкборд) - өзімен тау шаңғылары, серфинг, сноуборд және скейтбордтан "коктейльді" ұсынады. Олардың барлығы сырғанаудың техникасы, іс-әрекеттері мен құрал-саймандарға әсер етіп қана қоймады, вейкбордингке өз мәдениетінің бөлігін берді. Америкада туылған бұл су қызығушылығы Еуропаға жетті. Ондаған жылдың ішінде энтузиасттар тобының хоббиінен вейкбординг өте танымал және көрушілік спорттың түріне айналды.

Экстрим-туризм индустриясының тіпті шапшаң дамуын танымал демалыс түрлерінің тізімінің үнемі жаңартылып отырғанынан бағалауға болады. Мысалы, атақты "тарзанка" бірталай қиындатылып, **банги-джампингке** (bungee jumping) айналды. Көпірден төмен баспен секіру кезінде жерге 10-20 метр қалғанда адреналинді шығарудың ең жақсы жолы дейді.

Қазіргі таңда, жаңа экстремальдық ойын-сауық бұл – **зорб** (zorb). Үлкен пластикалық шарда (дәлірек айтқанда: екі шар, біреуінің ішінде) адам орналасады. Оның қолдары мен аяқтары ішкі қабырғаларға бекітіледі, және де белін белбеуге іледі. Сосын, шарды таудан итереді, және ол секіріп, секіріп өте қатты жылдамдықпен ұшады. Күрделендіру үшін зорбқа су құяды, бірақ турист тұншығып қалмайтындай, тек қана түсу барысында сергіді.

Жақында ғана туризмнің өте бір қызықты түрі – **торнадоға шабуыл** пайда болды. АҚШ-та клиенттерге тірі торнадомен кездесуді кепілдік беретін бірнеше арнайы қызметтер жұмыс істейді, мысалы: Колорадтық фирма «Ф5 Торнадо». Туристік қызметтен басқа, олар басқа да қызметтер мен функцияларды атқарады. Көп жағдайда орталыққа түсетін қауіп-қатерлер туралы ақпараттарды жіберіп отырады, яғни көптеген төңіректегі елді мекендерге, құйын жетпеген жерлерге де жібереді.

НАЗАРЛАРЫҢЫЗҒА
РАХМЕТ!

Пайдаланылған әдебиеттер:

- 1. Ердәулетов С.Р., Алиева Ж.Н., Жұмаділов А.Р. Халықаралық туризм географиясы. – Алматы: Қазақ университеті, 2017. - 242 б.
- 2. Крыстев В.К., Адамова Р.А. Учебно-методический комплекс по дисциплине «География туризма», –Махачкала: ДГИНХ, 2013. –202с.